

Amsterdam, 1889

Zwart. Alles is zwart. De stilte is totaal. Of toch niet? Krabbelende pootjes op de houten vloer. Dan... het knarsen van metaal op metaal; het hek gaat piepend open. Haar hart bonst. In een flits ziet ze weer de reeks vergissingen en foute beslissingen die haar naar deze ruimte, naar dit bed, hebben geleid. Voetstappen. De geur van tabak en haarwater overstijgt die van het stinkende matras. Een lucifer schraapt. Ze draait haar hoofd weg om hem niet te hoeven zien. Het vlammetje laat haar schaduw op de wand dansen.

Zijn broek valt op de grond. Hij maakt de boeien los, duwt haar benen uit elkaar.

Ze sluit haar ogen, ondergaat alles. Wacht op het versnellen, het kreunen, de kreet waarvan ze onderhand weet dat die een signaal is dat het voorbij is. Het glibberige terugtrekken, het geruis van kleding, het uitblazen van het kaarsje en de duisternis. Het hek.

Maar zo gaat het niet. Niet vandaag. Nog voor ze de verlossende kreet hoort vertraagt hij. Ze hoort hem mompelen. 'Je wordt er niet frisser op, meid.'

Nog een paar halfhartige stoten, een pauze, een enkele duw en dan niets meer. Ze voelt zijn geslacht in haar verslappen. Abrupt trekt hij zich uit haar terug. Staat op. Zucht.

Opgelucht haalt ze adem. Maar de opluchting komt te vroeg. Handen sluiten zich om haar hals, knijpen. Hard.

'Daar gaan we weer,' mompelt de man, de tegenzin hoorbaar in zijn stem. 'Jezus.'

Folterende pijn. Krakend wordt haar luchtpijp samengedrukt als hij nog meer kracht zet. Ze krabbelt, slaat, trapt – een woeste strijd om lucht. Een strijd die ze gedoemd is te verliezen.

Verliest.

Het laatste wat ze ziet is zijn gezicht. Emotieloos, kaarslicht flakkerend in zijn ogen. Vuur en ijs.

Op elk van de zes tafels in het mortuarium tekent zich een vorm af, slordig toegedekt met een groezelig, soms ontoereikend laken. Hier steken er een paar kapotgesneden voeten onderuit, daar ligt een arm vrij, van elleboog tot hand opengewerkt zodat pezen, botten en het donkerrood verkleurde vlees zichtbaar zijn. Het is intens koud. De geur is die van een slagerij, maar dan dieper, zoeter. Een slachterij. Katz haalt zijn sigarettenetui tevoorschijn.

‘Hier wordt niet gerookt, meneer de inspecteur,’ zegt de man die zich zojuist als professor Van Dongen, hoogleraar pathologische anatomie, heeft voorgesteld. Een bonkige man met een vierkant gemodelleerde baard die tot halverwege zijn borst reikt. Een olielamp werpt zijn schaduw op een witgepleisterde muur vol dof glimmende zagen, boren en hamers.

‘Voor frisse lucht moet u in Zwitserland zijn. U bent hier omdat ik een surplus aan kadavers heb.’

‘Een surplus?’ Katz associeert het woord met de rijksbegroting, of met tarweoogsten.

‘Ja. Surplus.’ De professor kijkt hem geïrriteerd aan. ‘Overschot. Teveel. *Suurpluu*, op z’n Frans. Deze’ – met een ruk trekt hij het laken van een tafel, als een toreador die zijn rode lap voor een aanstormende stier wegtrekt, en onthult het lichaam van een meisje – ‘hoort hier niet.’

Ze is naakt. Jong. Erg jong. Nauwelijks borsten, spaarzame begroeiing in de schaamstreek. Donker haar, fijne gelaatstrekken. Dunne armen, puberaal knokige benen. Een mooi meisje.

Een dood meisje.

‘Hoe bedoelt u, hoort hier niet?’

‘Ik bedoel dat dit kadaver er nog niet was toen ik gisteren het mortuarium verliet.’

‘Hoe komt ze hier dan?’

‘Geen idee,’ zegt de patholoog. ‘Misschien is ze vannacht naar binnen gewandeld?’

Katz negeert het sarcasme. Medici – dat weet iedereen – zijn provocateurs. Bovendien is het politiekorps niet erg populair.

‘Wanneer is ze ontdekt?’ vraagt hij.

‘Om vijf uur vanochtend. Door Dijkstra, de conciërge.’ Van Dongen knikt naar de man die Katz voor de dependance heeft opgewacht en naar het mortuarium heeft geleid. Een graatmager individu met een stofjas, die zich aan de omgeving lijkt te hebben aangepast – kadaver tussen de kadavers.

‘Vertel,’ spoort de professor hem aan.

‘Nou, ik kom binnen,’ zegt de conciërge, ‘en d’r liggen zes lijken in plaats van vijf. Eerst dacht ik aan een grap. Zal niet de eerste keer zijn; dan haal je ’t laken weg en springt er een student tevoorschijn. Maar dat was het niet.’

‘En u hebt geen idee wie ze is?’

‘Nee.’

‘U, professor?’

‘Dan had ik dat wel gemeld, inspecteur.’

De drie mannen kijken naar het meisje. Hoe oud ze is valt moeilijk te zeggen – veertien, vijftien? Een net meisje. Nagels verzorgd, haar netjes geknipt. Geen sloppenkind.

‘De doodsoorzaak...’ Katz wijst op paarsblauwe verkleuringen aan weerszijden van haar hals. ‘Verwurging?’

‘Dat zal een gerechtelijke schouwing moeten uitwijzen,’ zegt Van Dongen. ‘Ik ben hoogleraar, geen schouwarts.’

‘Kan het niet alsnog een studentengrap zijn?’ vraagt Katz. ‘Lichaam gestolen uit een ander mortuarium. Macabere verrassing voor de professor, haha?’

‘Ik verzeker u dat u de dader niet onder mijn pupillen zult vinden, inspecteur,’ zegt Van Dongen.

‘Dader. Of daders,’ zegt Katz. ‘Meisje, goed ontwikkeld, dood gewicht. Niet makkelijk te vervoeren door één persoon, lijkt me.’

‘Nonsens. Ik til er zo eentje op.’ Om zijn bewering kracht bij te zetten trekt de patholoog het laken van een ander lichaam – een jongeman, de opengesneden borst en buik ruw bijeengenaaid – en neemt het met een zwaai in zijn armen.

‘*Quod erat demonstrandum.*’ Waarna de professor het lijk met een bons terug op de houten tafel werpt.

‘Toegegeven,’ zegt hij, ‘deze is door tuberculose uitgemergeld. En leeg.’

‘Leeg?’ vraagt Katz.

Van Dongen neemt de lamp van een haak die aan het lage bakstenen plafond is bevestigd, en loopt verder het mortuarium in. Het licht onthult een muur en een aantal lange planken. Een paar ogen staart Katz vanuit een heldere vloeistof aan. Parse organen, onherkenbare groeisel, een foetus... Alles in glazen potten, rijen en rijen. In een tweetal roestige emmers op de vloer roodbruin zacht glanzend lichaamsweefsel. Een derde staat tot aan de rand vol met geronnen bloed en walmt een ijzeren bouquet de ruimte in.

‘Leeg,’ herhaalt Van Dongen. ‘Alle organen verwijderd.’

In het schijnsel van de lamp weerkaatsen de brillenglazen van de professor als twee grote gele ogen.

‘De andere lichamen...’ zegt Katz, met een knik naar het tuberculoselachtoffer, ‘... die horen hier wel?’

‘Ja.’

‘Dat weet u zeker?’

‘Ja, natuurlijk. Wat denkt u? Dat ik zomaar wat van de straat naar binnen sleep? Het is de achttiende eeuw niet. Ik moet me voor elk kadaver uittentreuren verantwoorden. Een eindeloze hoeveelheid papierwerk, overlijdensaktes, overdrachten. Alles wordt genummerd. Registers worden getekend. Studenten moeten bijhouden wat ze met welk kadaver doen...’

Katz heeft een vermoeden dat het zonder het vereiste papierwerk geen zaak van de politie was geworden, maar dat het meisje dan gewoon in emmers en potjes was beland.

Zwijgend staren ze weer naar de tafel. In het flakkerende petroleumlicht lijken de gelaatstrekken van het meisje te veranderen, tot leven te komen.

‘Ach...’ Katz voelt plots een intens medelijden met haar. Hoe ze zich moet prijsgeven aan ogen die haar onder andere omstandigheden zo nooit hadden mogen zien. Naakt in de intense kou van het mortuarium.

‘Nog nooit een dode van dichtbij gezien, inspecteur?’ vraagt Van Dongen met een spottend lachje. Katz negeert hem en trekt het laken over het lichaam heen.

‘Is er braakschade?’ vraagt hij aan de conciërge. ‘Hebt u haar kleren gevonden?’

‘Geen kleding,’ zegt de magere man. ‘Ze moet zo binnen zijn gebracht. En geen braakschade. De snijzaal wordt ’s nachts niet afgesloten.’

‘Waarom niet?’ vraagt Katz.

‘Eh...’

De man aarzelt, en geeft dan toe dat de sleutel zoek is.

‘Sinds wanneer?’ vraagt Katz.

‘Sinds 1874.’

Toen was ik vijftien, rekent Katz automatisch uit.

‘En de universiteit is te krenterig om het slot te vervangen,’ vult Van Dongen aan.

Wie zijn daarvan op de hoogte, vraagt Katz zich af.

‘Bent u op het telefoonnet aangesloten?’ vraagt hij. Het voorval – ongewild vormt het woord ‘surplus’ zich in zijn hoofd – zal hij moeten melden aan het bureau.

‘We hebben niet eens gasverlichting, inspecteur. Wat denkt u zelf?’

De vraag van de professor weerkaatst tegen de stenen wanden van het lijkenhuis. Katz daalt af in een middeleeuwse kerker. Een martelkamer. Een grafkelder met onrustige doden. Onder het laken begint het lichaam van het meisje te verschrompelen; de huid glanst, trekt strak, barst, scheurt weg, verandert in vlokken rot-

tend vlees. Monsters en duivels springen gillend uit het niets tevoorschijn, alsof er een schilderij van Jeroen Bosch in zijn hoofd tot leven komt. Hij moet hier weg. Nu! Weg uit deze onderwereld, weg van de anatoom en zijn stuitende gebruik van het woord 'kadaver', weg van de leeggeschepte lijken. Weg van de geur van dood, van het slagveld.

'Ik ben hier klaar,' zegt hij schor.

'Dat is het?' De borstelige wenkbrauwen van de professor schieten omhoog.

'Ja.'

Buiten haalt Katz een paar keer diep adem, tot de angst die zijn hele lichaam als een python omknelt iets is geweken. Hij steekt een sigaret op. Het silhouet van de tegenover de universiteits-snijzaal gelegen synagoge doemt donker en massief uit de nevel op. Vochtige straatkeien glinsteren in het gefilterde licht van een straatlantaarn. Het huurrijtuig waarmee hij is gekomen is verdwenen. Jammer, het was een redelijk schoon exemplaar. De achterbank van een nachtkoets zit anders vaak vol onaangename verrassingen: braaksel, gebroken glas, het plakkerige residu van een met de hand bevredigde man.

Katz kijkt op zijn zakhorloge. Het is kwart voor zeven.

2

Ida houdt haar perskaart klaar. De toeloop is enorm, niet alleen van het publiek dat zich verdringt voor de entree, maar ook hier, voor de ingang van de perstribune. Tussen tientallen vakgenoten schuifelt ze langzaam naar voren. Ze is de enige vrouw hier, en een onbekende – haar eerste opdracht als sportverslaggeefster. Het is duidelijk dat haar mannelijke collega's een hechte club vormen. Er wordt op schouders geslagen, sigaren gaan rond, meningen worden uitgewisseld.

‘Het moet raar lopen als Frontignac niet gaat winnen...’

‘Wat, die kreupele pony? Zou er geen cent op inzetten...’

‘Houpla, dat wordt de verrassing, let maar...’

‘Ach welnee, veel te korte benen...’

Ida kijkt hier al sinds vanochtend naar uit. Ze heeft zich zo goed mogelijk voorbereid, in aanmerking genomen dat ze deze opdracht pas gisteren heeft gekregen en paardenwedrennen hiervoor niet bepaald haar aandacht hadden. De hele avond en nacht heeft ze doorgebracht in het archief en elk beschikbaar feit over races, paarden, stamboeken, eigenaars, prijzen, wedstrijden, winnaars en verliezers in haar hoofd gestampt. Daarna heeft ze zo veel mogelijk informatie verzameld over het komende evenement. Ze weet nu dat de wedrennen voor de derde maal op het braakliggende terrein achter het Rijksmuseum worden georganiseerd door de Amsterdamse Sportclub. Dat er een flatrace, een hindernisrace en een match met sulky's is. Dat de flatrace het hoogtepunt van de dag is. Frontignac is de favoriet.

Ze is nu bijna bij de entree naar de perstribune. Haar hart klopt opgewonden, meegesleept door de spanning die over het hele veld zindert. Ze ruikt de paarden, hoewel ze ze nog niet kan zien. De zon is warm en valt op de renbaan, op het terrein eromheen waar het gras maar niet wil groeien, op de bezoekers, op het statige Rijksmuseum. Nog twee mannen voor haar in de rij, dan is ze aan de beurt en kan ze Imhoff laten zien wat sportverslaggeving is. De hoofdredacteur heeft nooit onder stoelen of banken gestoken dat hij geen behoefte heeft aan vrouwen in de journalistiek in het algemeen, en bij zijn krant in het bijzonder. Dit is het moment om te bewijzen dat hij een fout maakt. Ze gaat er geen saaie opsomming van feiten van maken – de huidige praktijk. Nee, kazaam! Het paardenzweet zal de lezer om de oren spatten!

Eindelijk is ze aan de beurt en laat ze haar perskaart zien: *Nieuws van de Dag. Juffr. Adelheid (Ida) de Morsain. Verslaggeefster.*

‘Nee,’ zegt de controleur, een oudere man met een vettige pet op zijn grijze haar, een grijze snor en een gele stofjas. ‘Geen vrouwen op de perstribune.’

‘Wat?’

‘De reglementen, jongedame.’

‘Dat is absurd.’

‘Ik heb ze ook niet verzonnen.’

Ze voelt de blikken van de mannelijke collega’s in haar rug.

‘Dan wil ik uw supervisor spreken. De organisator. Iemand van de sportclub.’

‘Die hebben op het moment wel wat anders aan hun hoofd, juffrouw.’

‘Dat kan me niet schelen. Ik wil nú iemand spreken.’

‘En ik wil elke dag biefstuk.’

‘Juffrouw...’ Een beleefde stem, achter haar. ‘Over tien minuten begint de eerste race. Daar zou ik graag bij zijn.’ Beleefd maar dringend.

‘Mag ik u verzoeken plaats te maken?’ zegt een ander.

‘Dat mag, maar ik doe het niet.’

‘Luister, moppie.’

‘Maak benen, dame.’

‘Het kampioenschap borduren is morgen pas!’

‘Ik ben verslaggeefster van het *Nieuws van de Dag*,’ zegt ze. ‘Kijk maar op uw lijst.’

Met tegenzin slaat de man een beduimd cahier open.

‘Hier staat Bouretius.’

‘Die is verhinderd. Ik ben in zijn plaats.’

‘Maakt niet uit. Geen vrouwen op de perstribune.’

Ze wordt nog net niet opzijgeduwd, maar het scheelt niet veel.

‘Excuus.’ Over haar schouder heen steekt iemand zijn perskaart naar voren. De controleur werpt er een korte blik op.

‘Prima in orde meneer, u kunt door.’

Ida moet machteloos toezien hoe de een na de ander naar binnen wordt gelaten en zich langs haar dringt, besmuikt lachend,

met een knipoog of met een verontschuldigende dan wel medelijdende blik.

‘Hier zult u meer van horen!’ zegt ze woedend tegen de controleur, die zijn schouders ophaalt. Als de laatste mannelijke journalist binnen is sluit hij het ijzeren toegangshek en doet het op slot.

‘Verkoop me dan een kaartje voor het middenterrein of de bezoekertribune.’

‘Het middenterrein is niet toegankelijk voor vrouwen, juf. De tribune wel, maar die is al dagen geleden uitverkocht. Kansloos.’

‘Geef me dan een programma.’

Onwillig verdwijnt hij in zijn hokje, rommelt wat en geeft haar even later een dun boekje met daarin de aanvangstijden van de verschillende wedstrijden, de namen van de paarden en de ruiters, de eigenaars en hun kleuren.

‘Dank u wel.’

‘Veel plezier d’r mee.’

En weg is hij.

Wat nu? Op de redactie aankomen zonder reportage? Ondenkbaar.

Maar wat dan? In een boom klimmen? Ze zou niet weten hoe; alles hier is nieuw aangeplant en veel te dun. Een lantaarnpaal dan? Daar zitten al jongetjes in, en het is duidelijk dat ze zelfs daar niet over de hoog oprijzende tribune heen kunnen kijken. Ze loopt het hele terrein rond, op zoek naar een alternatieve ingang, een verhoging, iets. De eerste race is al begonnen. Ze hoort het gejuich, het gestamp van paardenhoeven: de sulky’s, volgens het programma. Verdraaid! Ze wil erbij zijn! Ze móét erbij zijn! Steeds sneller loopt ze om de hoge houten schutting heen die de renbaan aan het zicht onttrekt. Maar er is niets anders te zien dan de bovenkant van de tribune, de vlaggenmasten. Geen centimeter speling tussen de planken.

Wacht... Het museum! Natuurlijk. Ze rept zich over het terrein naar de onderdoorgang, de ingang.

‘Een entreekaartje, alstublieft.’

‘Natuurlijk,’ zegt de kaartjesverkoper. ‘Het museum is geopend tot vijf uur. Op de begane grond vindt u de zestiende tot en met de achttiende eeuw, de koloniale kunst...’

‘Jajaja.’ Ze grist het kaartje uit zijn hand en loopt haastig door. ‘Uw jas!’

Maar ze is de garderobe al voorbij. In de hal aarzelt ze. Ze is hier eerder geweest, bij de opening, maar dat is alweer vier jaar geleden. En het museum is gigantisch. Van een afstand was het plan simpel: bij een raam aan de achterkant zien te komen. Maar nu? Ze heeft zelfs geen idee waar de achterkant is. Dan ziet ze een bordje met REMBRANDTZAAL, met een pijl erbij. Ze kan zich herinneren dat die aan de achterzijde was, en op de bovenste verdieping.

Maar voor ze daar is krijgt ze het hele museum te zien; ze heeft het idee dat ze tot een enorme omweg wordt gedwongen door de bewegwijzering. En overal, in elke zaal, komt het licht van boven. Ook in de Rembrandtzaal. Geen uitzicht! Zaal weer uit, gang weer in, sprakeloos nagestaard door de vele bezoekers. Haast hebben in een museum valt op.

Daar! Alleen zit het raam op de verkeerde plaats in de achtergevel. Ze heeft weliswaar goed zicht op de renbaan, maar de omhooglopende tribune ontnemt de finish geheel aan het zicht. Zo kan ze niet zien wie er wint. Hier heeft ze niets aan.

Verder snelwandelt ze. Karolingische meesters, buitenlandse meesters, vroege Hollandse meesters... Hoeveel meesters kun je hebben? En nergens een raam te bekennen! De architect van het museum grondig vervloekend komt ze aan het einde van de verdieping in een trappentoren terecht.

En daar loopt ze vast. Geen ramen, hier heerst halfduister. Niets dan trappen en een dienstingang met: HOOFDOPZICHTER DER ZALEN. Zou ze hier iets kunnen zien? Ze probeert de klink. De deur gaat open en onthult een stoffig kantoor met een bureau, een kachel, archiefkasten en een lage zoldering. Een man in een suppoostenuniform zit in een stoel, hoofd voorovergezakt op zijn borst. Hij snurkt licht.

Geen raam. Wel een wc-deur. Geruisloos sluipt ze langs de slappende hoofdopzichter en duwt de deur open. De ammoniaklucht slaat op haar ogen, maar door het waas ziet ze dat er hoog op de muur een raampje op een kier staat. Zonder verder te aarzelen stapt ze de sterk naar het roefdierenverblijf van Artis ruikende ruimte in. Om door het raampje naar buiten te kijken zal ze op de toiletpot moeten klimmen. Eerst probeert ze haar rokken op te tillen en dicht bij zich te houden om aanraking met de grond en het stinkende closet zo veel mogelijk te vermijden. Maar dat moet ze opgeven; ze heeft beide handen hard nodig. Als ze staat komt ze, op haar tenen, net boven het kozijntje uit. Haar hoge standpunt is eigenlijk nog niet hoog genoeg. Voor de zoveelste keer wou ze dat ze langer was dan een meter zestig. De renbaan is zichtbaar. De finish ook, over de hoofden van de mensen heen, maar het is maar *nét*. Alleen als iedereen blijft zitten, gaat het goed.

Geen tijd om nog een verdieping hoger te gaan. De sulky's zijn verdwenen, de hindernisrace is voorbij en de baan wordt schoon-geveegd. Godzijdank is ze nog op tijd voor de hoofdattractie: de flatrace over twaalfhonderd meter. Met een zakdoek veegt ze het zweet van haar voorhoofd. Daarna haalt ze haar notitieblok en vulpotlood tevoorschijn. Het staat niet makkelijk op de wc-pot, en de geur slaat op haar keel, maar dat kan haar niet schelen. Ze is er! In de zon lichten de felle kleuren van de rijders op. Het publiek op het middenterrein. De volgepakte tribune. Vrouwen onder parasols. *Zij wel*. Het enorme braakliggende terrein eromheen. Ze begint te schrijven, grote lijnen alleen; de rest doet ze later wel, onderweg naar de redactie.

Dan klinkt de bel en verschijnen de paarden aan de start. De commentator, met een grote spreekhoorn voor zijn mond, is bij vlagen te verstaan, afhankelijk van de wind.

‘... op gewacht...’

‘... hoofdattractie...’

‘... prijzengeld...’

Snel raadpleegt ze het programma. Lichtblauw is Frontignac,

paars-en-geel is Demi Dieu, groen-en-wit is Valida. Verder verschijnen aan de start: Haine the Hunter, Selim, Houpla, en... Princess Ida! Een caleidoscoop van kleurige tenues en glimmende paarden, schitterend in het zonlicht. De opwinding onder de toeschouwers is tastbaar. Even vlamt haar woede weer op omdat ze op een smerige closetpot staat en niet daar beneden, waar ze hoort.

De staljongens verlaten de piste, de rode vlag gaat omlaag en de paarden sprinten met een enorme krachtexplosie weg. Ida kan zelfs op deze afstand het gedaver van de paardenhoeven horen. Frontignac neemt vrijwel direct een voorsprong, gevolgd door Demi Dieu, Valida en Haine the Hunter. Selim en Houpla raken al snel ver achter, en Princess Ida geeft het zelfs op. Stomme knol! Halverwege de baan worden Haine the Hunter, Selim en Houpla – die inderdaad wat korte benen heeft – definitief gelost, en is het duidelijk dat het tussen Demi Dieu, Valida en Frontignac gaat. Ze ziet de ruiters, kleine mannetjes, met de karwats slaan, meent het schuim van de paarden te zien stuiven. De snelheid is ongelooflijk en ook van boven goed waar te nemen. Demi Dieu raakt iets achter; Frontignac en Valida galopperen nu vlak naast elkaar. Ida merkt dat ze sterk meeleeft met Demi Dieu, een prachtige volbloed wiens zwarte vacht spectaculair afsteekt tegen het paars-en-geel van de ruiter.

Maar Frontignac blijft op kop. Nee, Valida loopt in, en probeert ze allebei te passeren. ‘Kom op, Demi Dieu...’ fluistert ze. ‘Kom op!’

Het drietal dendert door, kluiten aarde hoog opwerpend, Valida voorop, Frontignac en Demi Dieu op centimeters afstand.

Nog maar vijftig meter van de finish. Nog steeds geven Frontignac en Demi Dieu geen haarbreed toe, en ook Valida verliest haar minimale voorsprong. Nog vijfentwintig meter, het scheelt bijna niets. De drie paarden jagen voort, de ruiters tegen hun ruggen gedrukt. Zweepen flitsen van flank naar flank; de sprint naar de eindstreep is een feit. Nog tien meter, en dan springt het publiek

en masse op van hun zitplaats om niets van de finish te missen; sommigen gaan zelfs op de bankjes staan. Gejuich, hoeden gaan de lucht in, en Ida kijkt tegen een zee van schouders en achterhoofden aan.

‘Nee! Nee!’ Ze gaat op de toppen van haar tenen staan, springt zelfs omhoog om toch nog iets te kunnen zien, waarna bij het neerkomen de wc-bril afbreekt. Ze gaat onderuit, hoort haar notitieblok in de pot plonzen en klapt dan zelf hard op de tegels. Twee seconden later wordt de deur opengerukt.

‘Wat de duivel! Wie bent u?! Wat doet u hier?’

Door het kleine raampje hoort ze gejuich, en erbovenuit de enthousiaste commentator: ‘... Valida!’

‘... Frontignac!’

‘... Demi Dieu!’

‘Nu! Wat doet u hier?’

Een rijzige suppoost kijkt met een mengeling van verbijstering en verontwaardiging op haar neer.

‘Dit is een hérenprivaat.’

‘Denkt u dat ik hier voor mijn plezier lig?’

Ze probeert haar aanwezigheid nog te verklaren, maar de man is niet te vermurwen. Met een stinkende jurk en een druipend notitieboekje wordt ze het museum uit gezet, ingevolge artikel 54 van het bezoekersreglement.

Buiten overweegt ze de mogelijkheden. Ze kan wachten tot het hele programma afgelopen is, dan buiten een bezoeker aanklampen en vragen wie er gewonnen heeft. Maar er komt nog een afsluitende snipperjacht, waarbij jacht wordt gemaakt op een ruiter die een spoor van snippers achterlaat. Het lijkt haar iets wat lang kan duren. En zelfs daarna zal het publiek niet direct het terrein verlaten; er zijn paarden te bekijken en ruiters te feliciteren. Winsten op te halen bij de bookmaker. Verliezen te verdrinken in een glas bier. Tegen die tijd is het te laat. Ze moet vóór zes uur de kopij aanleveren, anders kan die niet meer mee met de avondeditie.

Ze kijkt op de klok van het museum. Tien over vier. Dat bete-

kent dat ze nog krap twee uur heeft om het artikel te schrijven. Dat zou op zich geen probleem moeten zijn; als ze nou maar wist wie er gewonnen had. Valida? Frontignac? Of toch Demi Dieu?

3

Bureau Leidseplein. Houten vloer. Een kachel. Een percolator die de bittere geur van ingekookte koffie de agentenruimte in walmt. Een gedeelte voor bezoekers, met twee rechte stoelen tegen de muur. Een balie. Achterin: deuren naar het cellenblok, de binnenplaats en naar de burens, de brandweer. Een kapstok vol lange blauwe jassen, zwarte helmen erbovenop. Koning Willem III kijkt toe vanaf de wand. Een lelijk hondje drinkt water uit een pannetje. Aan een lange tafel wacht een half dozijn dienders verveeld – kaarten en dobbelen zijn verboden; te lezen is er niets – op hun volgende surveillanceronde.

Katz heeft vier agenten met het buurtonderzoek belast, vanochtend al, toen hij hier vanaf het Jonas Daniël Meijerplein aankwam.

Vier opgetogen mannen, blij even te kunnen ontsnappen aan het eindeloze patrouilleren door de stad, volgens tot in het absurde vastgelegde routes en tijden. Zo diende een surveillerende agent in vijf minuten driehonderd meter af te leggen met stappen van zeventig centimeter. Nieuwe richtlijnen die het vooral de criminelen erg makkelijk maakte de politie te ontwijken.

De agent die 's nachts het bureau bemande – Treffers, een grijze man van in de zestig die zijn laatste jaren in het donker slijt – was toen al afgelost door de dagdienst, brigadier Samuel Poolmeijer. Een veertiger, altijd met de benen wijd uit achter de balie, uniform onberispelijk, knopen glimmend. Een snor als een stofschiuer, het haar in het midden gescheiden. De helm naast het houten collectiekistje 'voor de veldwachters'.

Samen hadden ze alle sectiebureaus, hulpbureaus en politie-

posten getelegrafeerd en gevraagd of bij hen aangifte was gedaan van een vermist meisje. Tot zijn verbazing was dat nergens het geval.

Daarna nog het rapport: hoe het lichaam was gevonden, wie erbij aanwezig waren, welke acties waren ondernomen. Bij dat laatste hoorde de inzet van fotografie om het meisje en haar vindplaats vast te leggen. Katz wilde de kans om de nieuwe techniek van dichtbij in werking te zien niet laten lopen. Tot zijn verbazing arriveerde de apparatuur van het hoofdbureau – vijf kisten in totaal – zonder fotograaf; de enige die het toestel wist te bedienen, inspecteur Batelt, was in Londen. Waarna hij Felix Hulshoff Pol, de apotheker, had laten komen. Dat betekende extra onkosten, en ruzie met Laffree.

Wanneer hij opkijkt van zijn werk ziet hij door de glazen afscheiding juist hoe een boodschappenjongen een pakket aan Poolmeijer geeft en het bureau weer verlaat. De brigadier zoekt oogcontact met Katz en wenkt hem naar de balie.

‘Uw uniform is terug van de chemische wasserij, inspecteur.’

Poolmeijer haalt de gereinigde uitrusting onder de balie vandaan, de sabel, zoals verzocht, geslepen en geolied. Katz had het gedragen bij de begrafenis van hoofdinspecteur Spaans. De uitvaart eindigde in een plensbui, waarbij het graf van Spaans half volliep en Katz’ uniform door opspattende modder ontoonbaar werd.

‘Dank je, Poolmeijer.’

Katz vraagt om een kop koffie en zoekt zijn kantoor weer op: een vierkantje, bestaande uit drie wanden van hout en één van glas, grotendeels opgevuld door zijn bureau, klein als het is, vol brandgaatjes en koffiekringen. Als hij de stoel naar achteren schuift komt die tegen de achterwand aan. ’s Winters is het er ijskoud, ’s zomers bloedheet. Zijn schone, geperste uniform hangt hij aan een koperen haakje.

Hij doopt de pen in de inktpot. Het rapport is bijna klaar, maar het tenue aan de wand laat hem niet met rust. Het staart hem aan, dringt zich op. Het doet hem denken aan een eerder – militair – uniform. Dat met de grote bloedvlekken daar waar het zwaard van

de Atjeher erin en er weer uit ging. De verwonding die hem naar Nederland repatrieerde, waar hem een schrale ontvangst wachtte van brave Hollandse burgers die geen idee hadden wat zich daar in het oerwoud van Atjeh in hun naam allemaal afspeelde, jaar in jaar uit.

‘Lekker kleurtje aan overgehouden, Katz!’ Of: ‘Hoe voelt dat nou, om met speren bewapende inlanders af te knallen?’ Na een tijdje had hij het opgegeven om uit te leggen dat er weinig sprake was van afknallen. En dat de bewapening van de inlanders niet alleen uit speren bestond; men is hem te lijf gegaan met steek-, werp-, vuur- en snijwapens in alle soorten en maten, door de Atjeher bijna liefdevol, als kinderen, benoemd. De *rentjong*, de *kris*, de *klewang*, de *pedeng*, de *ladeng*...

de *kasok*...

de *roedoes*...

de *parang*...

Ze zijn al weken op pad om een gedeelte van de kilometerslange spoorlijn die dwars door de jungle loopt en de verschillende posten en troepengedeelten met elkaar verbindt vrij te maken van vijandelijke versperringen. Katz leidt de patrouille, vierentwintig jaar oud. Dysenterie, moeraskoorts en vijandelijke aanvallen hebben hun sterkte uitgedund van twintig tot twaalf man.

Het regenseizoen is onverwacht vroeg begonnen, heviger dan ooit. Grote warme druppels roffelen hard en zwaar op zijn hoofd en schouders, alsof ze hem de modder in willen slaan. Zijn uniform is beschimmeld. Hij stinkt als een doerian: een mengsel van oud zweet, braaksel en aangekoekte diarree. Zijn onderkleding is nat, en wordt ook niet meer droog. Hij slaapt erin; hij loopt erin. Door het schuren zijn zijn oksels en liezen vuurrood en folterend pijnlijk ontstoken. Zijn benen zitten vol rode bulten en wonden: beten van vuurmieren, luizen, duizendpoten; sneden van het marcheren door het vlijmscherpe alang-alanggras. Kleverige bloedegels vallen bij honderden uit de bladeren en dringen overal doorheen: kousen, knoopsgaten, de ogen waar de veters van zijn laarzen

doorheen zijn geregen. Ze bijten zich vast, zuigen zich vol. Geen tijd om ze te verwijderen, de tocht gaat door. Ze moeten tempo maken, het voedsel is zo goed als op. Er is nog een pond stinkende bedorven rijst de man, die ze al lopend ongekookt en droog eten. Nog genoeg voor een paar dagen, maar het eind van de reis – de *benteng*, het versterkte kampement, hun thuisbasis – is nog niet in zicht, moeizaam als het gaat door de aanhoudende regen die het woud nagenoeg onbegaanbaar maakt. De rauwe rijst zorgt voor heftige krampen die het lopen bijna onmogelijk maken en voor een nagenoeg vloeibare ontlasting. De jenevervoorraad is uitgeput, evenals de hoeveelheid patronen; ze hebben er nog slechts twee de man. De Atjehers moeten doorhebben dat er niet meer zo hard wordt teruggeschoten als eerst. Bloed ruiken. Vlakbij zijn. Gisteren werden twee soldaten door een lans getroffen, hun door een onzichtbare aanvaller toegeslingerd vanuit het niets. De patrouille is allang geen jager meer, maar een prooi. Over een seconde kan zijn bloed de drassige oerwoudgrond rood kleuren.

Een soldaat stopt abrupt. Heeft hij iets gehoord? Ze blijven stokstijf staan en luisteren... Naar niets anders dan de kletterende regen, de toekans en de apen, die luid tetterend en schetterend hun aanwezigheid verraden. Ze turen gespannen de jungle in, maar het woud geeft niets prijs en kaatst alleen hun angst terug. Ze vormen een eenvoudig doelwit, uitgeput en gedecimeerd als ze zijn, weerloos zonder patronen. Katz houdt zijn adem in en luistert. Zijn hart bonkt als een vuist tegen zijn ribben. Hij ziet ze al uit de dichte begroeiing van de oerwoudrand stormen, strijdkreten brullend. Vijf, zes, zeven krijgers. Mosgroene camouflagestrepen over hun gezichten. Blote benen, korte broek, open hemden, om het hoofd geknoopte doeken. Natgeregend, bijna niet te onderscheiden van de omgeving. Het gaat gebeuren! Nu! Een krakend geluid. Vlak achter hem! De sabel flitst uit zijn foedraal, een elleboog stoot hard opzij. Katz zet zijn knie op de borst van de gevallen man, zwaard hoog geheven, de punt naar beneden, net achter het sleutelbeen, klaar voor de houw bovenop...

... en kijkt in de dodelijk verschrikte ogen van een jonge aspirant-agent. Katz' arm trilt. De sabelpunt trilt mee. 'Steek! Steek!' schreeuwt het ergens in hem. Slechts de wijd opengesperde ogen houden hem tegen. En dan is het moment voorbij. Bezinning grijpt in. Sommeert hem de sabel weg te leggen, de jongen overeind te helpen.

'U... Uw koffie, inspecteur.' Hulpeloos gebaart hij naar het gevallen kopje, het afgebroken oortje, de gemorste, nog dampende vloeistof met daarin een uiteenvallend biscuitje.

'Nog nooit van kloppen gehoord, agent?' zegt hij zo beheerst mogelijk, maar zijn stem klinkt iel en schor.

'De deur stond open, dus ik dacht...'

De aspirant is net twintig, breedgeschouderd. Met zijn vlassige blonde snor, rode konen en blauwe ogen is hij een hommage aan Holland.

'Dat dacht je verkeerd. Ruim die rommel op en breng een nieuwe.'

'Ja, inspecteur.'

Als de aspirant weg is zet Katz de gevallen stoel overeind en gaat zitten, de zitting krakend onder zijn gewicht. Met trillende handen probeert hij een sigaret op te steken. Al jaren is hij terug uit de hel in Atjeh, maar nog steeds moet hij die herbeleven, in de nachtmerries, in de waanvoorstellingen, de visioenen. Herinneringen die als demonen springlevend in hem ronddansen, die krijsen als bosgeesten. Beelden van de rottende, etterende wonden, de kotsende, leeggescheten zieken, de uiteengereten lichamen, onherkenbaar verkooldelijken. Afgehakte ledematen, druipend van het bloed—stapels en stapels. Absurd, grotesk, als een macabere opslag van reserveonderdelen. Armen en hoofden. Benen met een sok en een schoen er nog aan...

Nog nooit een dode van dichtbij gezien, inspecteur?

Te veel.

Uiteindelijk lukt het hem sigaret en lucifer stil genoeg te houden om de twee bij elkaar te brengen. Hij zuigt de rook diep zijn longen in.

De agent klopt nu zo hard op het glas van de deur dat Katz er weer van schrikt. De aspirant ziet nog steeds witjes van schrik. Hij heeft een kop koffie en een stoffer en blik bij zich. Geen koekje. Dat privilege heeft de inspecteur blijkbaar verspeeld.

Met natrillende handen schrijft hij zijn rapport verder af en brengt het dan naar commissaris Laffree, het hoofd van het bureau, in zijn kantoor op de eerste verdieping. Een ruim bemeten vertrek met uitzicht op het Leidseplein en, verderop, de hervormde koepelkerk aan de Stadhouderskade.

‘Mag ik je verzoeken, inspecteur,’ begint de commissaris, ‘wat zuiniger om te springen met de rekruten? Nieuwe zijn moeilijk te vinden.’

Ysbrand Laffree. ‘De Buffel.’ Zelden was een bijnaam toepasselijker: brede schouders, geen nek, een vlezige kop, een voorhoofd als een stormram. Rood haar, dat hij heeft geprobeerd bruin te verven. Ongeduldig. Altijd geurend naar haarwater, het uniform schoongeschuierd, de knopen gepoetst. Twintig jaar ouder dan Katz. Het gerucht gaat dat de vrouw van de commissaris hem onlangs heeft verlaten, en er is niemand die haar ongelijk geeft.

‘Excuus, meneer. Niet de bedoeling.’

‘Steek je eigen soort maar neer. Daar zijn er genoeg van.’

Waarmee hij inspecteurs bedoelt. Laffree heeft een grondige hekel aan de tien jaar geleden opgerichte dienst recherche – die hij ‘geheime politie’ blijft noemen – met hun burgerkleding en speciale bevoegdheden. De werkwijze van de recherche is naar zijn mening achterbaks, onderhands. Medemensen bespioneren en verdekt in kroegen rondhangen om te zien of er alcohol aan minderjarigen wordt geschonken. *De burgerij dient met open vizier tegemoet te worden getreden, Katz. In uniform, herkenbaar, trots en onvervaard.* In burgerkleding is een politieman niet te onderscheiden van de crimineel die hij moet bestrijden – een onwenselijke en incestueuze toestand.

‘Het lijkt in het mortuarium?’ vraagt hij, met een knik naar het velletje papier in Katz’ hand.